

v tistem pomenu, kot se je ta pojem udomačil v teoriji in poetiki zadnjih let. Kljub temu pa je Bartol prav po tej značilnosti svoje literature gotovo lahko pomembna referenca za sodobno slovensko literaturo, ki jo piše najmlajša generacija.

Ta poudarjenost fiktivne situacije pa ima še eno posledico za Bartolovo literaturo, ki jo je v svoji kratki spremni besedi h knjigi *MED IDILO IN GROZO* apostrofiral Tadej Zupančič. Zasnova Bartolovih zgodb je pravzaprav dramatska. In Tadej Zupančič ima najbrž prav, ko ugotavlja, da so Bartolove novele pisane kot neke vrste scenariji... V zvezi s tem je najbrž kot zanimivost vredno poudariti še eno podobnost. Princip, da avtor v začetku vzpostavi dramatično situacijo, katere nosilci so kot antagonist trije, štirje izrazito različni tipi, in nato razvija zgodbo kot logični razplet začetne situacije, je kot temeljni princip pisanja televizijske drame odkril in razvijal P. Chajevsky, eden najbolj znanih TV in filmskih scenaristov pred tridesetimi oziroma petindvajsetimi leti. In ta Chajevsky je tudi eden tistih, ki so v ZDA uvajali šolo pisanja in razvijali metode šol pisanja. Seveda pa to še zdaleč niso vsi razlogi.

Tone Peršak

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVJIJAH

V dvojni številki (9–10) zagrebške Republike objavlja Luko Paljetak 24 pesmi s skupnim naslovom *Kozi iz Sabe*, za tem pa sledi *Zapis o Paljetku* spod peresa Anteja Stamača, v katerem razčlenja poetiko tega vsestranskega sodobnega hrvaškega književnika, ki je med drugim prepesnil celotnega Prešerna. O kritičnem opusu Branimira Donata piše Velimir Visković, ki objavlja še pogovor s tem hrvaškim kritikom na temo kritika kot razumevanje zgodovine. Več esejev se ukvarja s pojmovanjem srednjeevropske kulture. Med drugimi Johann Strutz in Peter Zima v razpravi, ki jo je iz nemščine prevedel Andrej Žmegač, piše-ta o polikulturalnosti fikcije med Alpami in Jadranom. Med drugim sta v zvezi s tako imenovano goriško romantiko zapisala: »V zadnjih petnajstih letih svojega življenja je bil Matija Čop, Prešernov poliglotski slovstvenokritični mentor, v zvezi z goriškim pokrajinskim upraviteljem Franzem Leopoldom Saviom, italijanskim Avstrijcem, ki je bil s svojim večjezičnim poreklom in šolsko izobraz-

bo na Dunaju, v Trstu, Gorici, Ljubljani, Padovi in Benetkah, kakor tudi širokim slovstvenim zanimanjem naravnost predviden za posredovanje štirih sosedskih kultur. Čeprav je bil tudi lirik, je objavljal izključno dela, ki so rabila sporazumevanju med kulturami. Celoten spekter njegovih dejavnosti in znanj pa se kaže v njegovih dnevnikih in zlasti v dopisovanju s Čopom. Vrhunec tega dopisovanja, ki je bistveno vplivalo na Prešerna, sega v leto 1928. Razpravljala sta o celotni dostopni književnosti, predvsem italijanski in nemški, in sicer v smislu primerjalne slovstvene kritike in literarne teorije; zanimivo je tudi, da sta klasično književnost – od antike do velikih evropskih književnosti novega veka – komentirala pretežno z aktualnega vidika, pri čemer je pripadla odločilna vloga teoretičnim načelom nemške romantike. Šele na podlagi tega med slovstvenega razpravljalskega ozračja postaja splošno razumljivo, da je Prešeren v 22 letih svojega ustvarjanja lahko s relativne ničle nadomestil »zamudo« slovenske za evropsko liriko. Posebna značilnost »majhne književnosti«, kakršna je bila tedanja slovenska, je, da se je raznolikost literarnih prijemov tistega časa osredotočila prak-

tično le na Prešerna. Ko v romanu *Senčni ples* tržaškega slovenskega pisatelja Alojza Rebula liberalni italijanski znanstvenik vzporeja Prešerna z Dantejem, se s tem izraža tudi dejstvo, da se je najprej moralo razviti občinstvo za njegovo liriko,« med drugim ugotavljata Johann Strutz in Peter Zima v zagrebški Republiki.

*

V dvanajsti številki sarajevskega Izraza sta zapisa o hrvaških pesnikih. Jasna Melvinger piše o polifoniji v stihu Jureta Kaštelana, ki praznuje sedemdesetletnico (pred kratkim je J. Kaštelan umrl). Miodrag Petrović pa se ustavlja ob Dobriši Cesariću kot pesniku stišanega glasu. Boško Tomašević piše o filozofskem stanju poti, njegov prispevek se ukvarja z dvema deloma: *Poljsko potjo* Martina Heideggra in *Stezami* Iva Andrića. Boško Tomašević je med drugim zapisal: »Tako prvi kot drugi lirski zapis v prozi imata v resničnosti za temelj povsem natančne zemljepisno krajevne določbe. Pri Andriću je to steza, ki se vijuga nad Višegradom, kar zadeva Heideggra, pa se njegova *Poljska pot* nanaša na povsem določno pot, ki vodi iz Messkircha (Heideggrovega rodnega kraja) do mesteca Ehnried. Obe poti sta pod varstvom rodnega, povezovalnega pota v mišljenje. S teh poti namreč prihaja mislecema *nagovor mišljenju*, v katerega edinstvenem izhodišču se kaže en del samega pota mišljenja. To, da ta pota mišljenja vodita »bolj ali manj očitno nenavadno skozi jezik«, le na odrešilen način govori isto o Istem. Kod Istega je pospremljal Heideggra tako rekoč do smrtne ure. Nekaj dni pred smrtjo je v oporoki lastno-ročno zabeležil za svoje celotno objavo rokopisov, oddanih založniku Klostermannu, naslednji »Leitspruch«: »Wege – nicht Werke« (Pota – ne dela). Povsem lakonsko predani izrek bi mogel biti prispodoba o nedokončanosti mišljenja, mišljenja, ki mu je za izvor vedno pot, kajti

»mišljenju je tudi v največji težavi v pomoč predel, v katerem je od vekomaj imelo svoj izvor in h kateremu se po poljski poti vselej vrača«, kot je zapisal Matjaž Potrč v Delu Drugače kot drugi tukaj navedeni avtorji je Matjaž Potrč edini, kolikor nam je znano, ki v *Poljski poti* Martina Heideggra razen kot o prispodobni mišljenja govori tudi o izviranju pesništva iz poljske poti«, je med drugim zapisal Boško Tomašević v sarajevskem Izrazu.

*

Po krajšem premoru objavlja italijanska revija *Uomini e libri*, v svoji 125. številki, spet pogovor s slovenskim pisateljem, tokrat z Borisom Pahorjem. Odveč je zapisati, da je spraševalec tudi tokrat Arnaldo Bressan, ki si je v tej reviji že »priboril« ustrezen prostor med najuglednejšimi svetovnimi avtorji našega časa za vrsto slovenskih pisateljev, predstavil je že Cirila Zlobca, Toneta Pavčka, Matjaža Kmecla, Janka Kosa, Jaša Zlobca, Vladimirja Kavčiča, Alojza Rebulu, Toneta Partljiča, Vena Tauferja, Pavleta Merkuja, Rudija Šeliga in Mirana Košuto. Bressan predstavlja Borisa Pahorja italijanskemu bralstvu kar se da celovito, glavni poudarek pa velja posebnim političnim, kulturnim in narodnim razmeram v Trstu, v katerem Pahor živi in deluje kot pisatelj »pokopane skupnosti«, če naj si izposodim naslov knjige Pavleta Strajna, ki je pred kratkim izšla v Trstu in obravnava položaj in usodo Slovencev v Italiji. Ko se Bressan in Pahor razgovorita o posebnih tržaških razmerah, o težkih, tudi osebnih Pahorjevih izkušnjah v tem mestu, spregovori pisatelj tudi o možni, »pozitivni« prihodnosti Trsta: »... ne zanikam, da poskušajo ustvariti iz mesta mednarodni znanstveni center in da se trudijo okrepiti svojo industrijo: vse to je v redu, pod pogojem seveda, da ne gre na rovaš uničevanja slovenske zemlje, kot se je to dogajalo doslej. Toda tisti pravi, evropski Trst bi moral biti

drugačen: torej mesto, v katerem zlo ne bi smel več biti, kot pravi Sartre, *drug*. Novi Trst bi morali ustvariti v medsebojnem sodelovanju in harmoniji obe etniji, ki tu živita skupaj že kakih dvanajst stoletij. Osvajalske ideje so preteklost, totalitaristični načrti so dokončno mrtvi: ne ostane nam drugega, kot se strinjati z Denisom de Rougemontom, ki pravi, da »Evropo je res treba ustvariti, toda pri tem je treba spoštovati nacionalne, regionalne in krajevne razlike«. V tem smislu, v Evropi 1992, bi morali tudi mi imeti svojo vlogo,« razmišlja Boris Pahor v pogovoru z Arnaldom Bressanom.

*

Tretja številka časopisa, ki ima dolgo ime *New England Review in Bread Loaf Quarterly* in ki izhaja v Middleburyju v ameriški zvezni državi Vermont, prinaša pesmi nekaterih slovenskih pesnikov; prejeli smo jo z veliko zamudo. V njej se med drugimi pojavljajo naslednji slovenski pesniki: Gustav Januš, Milan Jesih, Majda Kne, Edvard Kocbek, Andrej Kokot, Kajetan Kovič, Svetlana Makarovič, Jure Potokar, Braco Rotar, Veno Taufer, Tomaž Šalamun, Saša Vegri, Božo Vodušek in Dane Zajc. Pesmi je prevedel Michael Biggins, bibliotekar na slovenskem oddelku univerzitetne knjižnice v Kansasu. Poleg kratkihotic o naših pesnikih je objavljen še esej Michaela Bigginsa o njih. Takole ga je sklenil: »Sredi šestdesetih let pa si je svojo neodvisnost od narodnega izročila utrdil drug pesniški rod. Pesniki te skupine, ki so se najtesneje poistili s pojavom Tomaža Šalamuna, so razglašali kopernikansko revolucijo v dojemanju vesoljstva, prevrednotenje vseh vrednot in odklanjanje narodne duhovne otopelosti. Čeprav so bili Šalamun in drugi, ki bi jih lahko kdo pridružil njemu tako kot Vena Tauferja in Svetlano Makarovič, veliko tiskani doma, pa obstaja občutek, da so tuji v političnem organizmu, skoraj vitalnejši, kot

jih narod lahko ali more vzdržati. Najmlajši pesniki, povečini rojeni v petdesetih in zgodnjih šestdesetih letih, kažejo več sorodnosti s Kocbekom, Zajcem in drugimi kot s Šalamunom. Pesmi Jureta Potokarja, Aleša Debeljaka, Majde Kne in drugih presenečajo kot bolj umirjene, bolj vešče izdelane različice bivanjske boli, ki je prevladovala pred tridesetimi leti. Prihajajo iz rodu, ki se čuti utesnjene ne le z zemljepisno omejenostjo, ampak tudi v smislu izčrpanih svetovnih potencialov. Nekaj pripadnikov tega rodu je v Sloveniji ponovno uvedlo stroge pesniške oblike – ustaljene metrične obrazce, rimo, sonetno obliko in podoben. Nasplošno je to najbolj očiščevalna poezija, namenjena zdravljenju posebnih slovenskih ran in lajšanju ali uničevanju ali odtehtavanju na račun slovenske nezadostnosti,« piše med drugim Michael Biggins.

*

Čedajski list *Dom* v tretji številki poroča o 15. benečanskih kulturnih dnevih, ki jih je pripravil študijski center Nediža. Na štirih večerih so spregovorili predstavniki slovenskih strank o Sloveniji, ki z velikimi koraki stopa proti demokraciji in političnemu pluralizmu ter si prizadeva za vstop v Evropo narodov, kot je zapisano. Časopis tudi poroča o dnevu slovenske kulture, ki je bila v Špetru Slovenov, in sicer z naslovom *V prvi vrsti pri graditvi skupne evropske hiše*, medtem ko podnaslov sporoča, da so na proslavi tudi povedali, da Benečija še ni na pravi poti preroda in razvoja. Tako lahko beremo v drugem zapisu, ki ga je podpisal Kačon, da se na pēti pustni povorki, kjer bodo sodelovale skupine z izvirnimi maskami iz nadiških dolin, tudi letos ne bodo smeli pojavljati slovenski izrazi in to na avtohtonem slovenskem ozemlju. Celu besedo pust bo treba na transparentnih zamenjati z besedo carnevale.

*

V zahodnonemškem Münstru je izšel zbornik s tamkajšnjega pesniškega srečanja, ki se ga je udeležilo več uglednih lirikov. Knjižica objavlja pesmi posameznih udeležencev. V njej so objavili poezijo, ki jo pišejo recimo Gennadij Ajgi, Eugène Guillevic, Alain Bosquet in drugi, med katerimi je tudi Tomaž Šalamun. Njegova pesem *Neverni vnuk* je objavljena v izvorniku in v nemškem prevodu Fabjana Hafnerja. Ta je tudi napisal kratak sestavek o pesniški ustvarjalnosti Tomaža Šalamuna. V posebnem razdelku je objavljena bibliografija udeleženih pesnikov. Tomaž Šalamun je med tistimi, ki je imajo največ. Pa tudi prevajalci, ki so sodelovali na omenjenem srečanju in ki so za zbornik prevedli pesmi, so posebej navedeni z nekaj podatki o življenju in delu.

Prva številka berlinske Neue Deutsche Literatur že kaže nadihe barv, čeprav je bila pripravljena za tisk, ko je z Vzhodno Nemčijo še upravljal Erich Honecker. O koncu poprejšnje pretežne sivine že priča nekaj odprtih pisem, med drugim tudi eno, ki ga je tedanjemu predsedniku poslalo predsedstvo vzhodnonemškega centra PEN, v katerem je tudi slovenski znanec Stephan Hermlin. Sicer pa v tej številki Helga Schütz objavlja novelo z naslovom *Izlet*. Na Goethejevem *Faustu* je zasnoval Friedrich Dieckmann svoj esej *Pravica do sanjarjenja*. Med zanimivejšimi prispevki je še pogovor, ki ga je imela Elke Schieber z lužiskosrbskim književnikom Jurijem Brëžanom. Objavljen je z naslovom *Iskanje skrivnih izvirov* in se dotika tudi razmerja lužiskosrbske književnosti in jezika do ustvarjalnosti večinskega naroda.

A. A.

Ostrice 5

Dušan Propad vrednot. Nevredno več velja kot vredno.
Ludvik Zmeda kategorij. Kaj pa je sploh še redno?
Svoj čas veljalo je: brez gnoja – pusta njiva,
zdaj je gnojá toliko, da že svet pokriva.

*

Stiska duha se veča, pritisk mračnjaštva rase,
kdor noče sam, ga k tnalu privlečejo za lase.
Podirajte in žgite, nosilna stena ostane,
odprejo se vse reže, resnica iz iskre plane.

*

Kdor išče vzrok, da vsako dobro stvar oblaja,
ta strelja v krivi črti, v bistvo ne zadene,
kar je večini všeč, to ljudstvo tudi sklene,
ne moreš več zavirati, kar je in traja.

*